

'Oud Woudenberg' is een uitgave van Stichting Oud Woudenberg voor haar donateurs. Deze Stichting is opgericht op 15 december 1955 en heeft als doelen:

1. *Het verzamelen en tentoonstellen van voorwerpen van oudheidkundige aard betrekking hebbend op of gevonden in de gemeente Woudenberg en omgeving.*
2. *Het verhogen van de kennis van de geschiedenis van de gemeente Woudenberg.*
3. *Het naspeuren van de zeden en gewoonten in de gemeente Woudenberg in verleden en heden.*

Postadres: Postbus 2, 3930 EA Woudenberg
E-mail: info@oudwoudenberg.nl
Website: www.oudwoudenberg.nl

Voorzitter: P.D. de Kruif

Secretaris: O.G.A. Honders
Rembrandtlaan 40
3931 TK Woudenberg
(033) 286 36 49

Penningmeester: H. Schouten
Postbank nr: 2057783
Banknummer: 3724.34.401
Minimale donatie € 12,50 per jaar (m.i.v. 2009)

Oudheidkamer Schoolstraat 2A, Woudenberg
(033) 286 33 99 (tijdens openingsuren)
Openingsuren: maandag 14.00 - 15.30u en elke
tweede vrijdagavond van de maand 19.00-20.30u
Contactpersoon: C. Pater-de Lange
(033) 286 25 95

Redactie 'Oud Woudenberg': P.D. de Kruif
H.G. Moesbergen
W. de Greef (eindredacteur)
't Schilt 60
3931 VH Woudenberg
(033) 286 41 70

ISSN: 1571-456X
Aantal nummers in 2008: 3 + 1 Klapperman
Oplage: 850
Druk: Woudenbergse Drukkerij, Woudenberg

Inhoud

1. Woord vooraf	2
2. Henschotermeer, van heideven tot recreatieplas	3
3. Verslag uitstapje naar 's-Hertogenbosch	15
4. Verslag historische avond met Kees van Lambalgen	17
5. Afscheid Johan de Kruijff als bestuurslid	23
6. Aanpassing donatie	23
7. Eindejaarswens	24

1. Woord vooraf

Voor u hebt u het laatste nummer van 'Oud Woudenberg' van dit jaar.

Onze schrijflustige plaatsgenoot Wim Schipper heeft weer achter zijn computer plaatsgenomen om ditmaal iets te vertellen over de geschiedenis van het Henschotermeer.

Na een korte inleiding komt de geologie van het gebied voor het voetlicht. Hierna wordt ingegaan op de ontwikkeling van het meer vanaf 1885. In dat jaar verkocht de familie Van de Lagemaat van boerderij De Heijgraeff namelijk 40 hectaren voornamelijk bosgebied aan de burgemeester van Woudenberg J.B. de Beaufort. In dat bosgebied lag ook het Henschotermeer.

Na 1960 groeide het toerisme sterk, zo ook de belangstelling voor een dagje uit bij het Henschotermeer in de zomer. In 1969 ging de provincie Utrecht er zelfs toe over om er een recreatiegebied van te maken met diverse faciliteiten en toezicht.

In de jaren erna werd het meer en de mooie stranden eromheen door steeds meer mensen ontdekt. Zo ook door een aantal Woudenbergse langlaufers. Wim Schipper wist een aantal aardigheden over deze club te vinden. Zo zorgden zij ervoor dat er in 1986, in overleg met alle betrokken instanties, een clubgebouw kon worden geplaatst bij de toegangsweg naar de parkeerplaatsen. Nadien zijn er enkele kantoorruimtes aangebouwd voor de beheerder van het Henschotermeer.

De schrijver sluit zijn verhaal af met een inkijkje in het beheer van het meer en enige opmerkingen over het verloop van het badseizoen.

Hierna kunt u het verslag lezen van het geslaagde dagje uit, dat 70 donateurs maakten naar 's-Hertogenbosch.

Daarna is er een uitgebreid verslag van de historische avond op 19 november jl. Kees van Lambalgen verzorgde toen voor een volle zaal een afwisselende lezing over landschap en historie.

Tenslotte besteden we aandacht aan het afscheid van Johan de Kruijff als bestuurslid, een aanpassing van de donatie voor het komende jaar en sluiten dit nummer en dit jaar af met een eindejaarswens voor u allemaal.

De redactie

2. Henschotermeer, van heideven tot recreatieplas

Luchtfoto van het Henschotermeer voorjaar 2008 gezien naar het noordoosten. In de uiterste hoek rechtsboven de bebouwde kom van Woudenberg. In de cirkel de locatie van elf eiken die daar in 1948 zijn geplant door de elf kinderen van oud-burgemeester De Beaufort van Woudenberg (zie blz. 8). In het vierkant de plek van het clubgebouw van de Langlaufvereniging en het toegangskantoor van het Recreatieschap bij de inrit naar de parkeerplaatsen (zie blz.10).

Inleiding

Het Henschotermeer dankt haar naam aan het gebied waarin het ligt, namelijk het vroegere foreest¹ Hengestcoten. Dit was één van de vier fo-

---

¹ Oud rechtsbegrip dat vroeger werd gebruikt ter aanduiding van een gebied bestaande uit bossen, landerijen, woeste gronden en boerenerven waar alleen de keizer of zijn vazal het recht had om te jagen.

reesten die Karel de Grote op 8 juni 777 schonk aan de Sint Maartenskerk in Utrecht. Door vererving en koop behoort dit gehele gebied nu tot het landgoed Den Treek-Henschoten. Het Henschotermeer ligt op het grondgebied van de gemeenten Woudenberg en Utrechtse Heuvelrug. Dit meer heeft zich na de Tweede Wereldoorlog ontwikkeld tot één van de belangrijkste recreatiegebieden van Midden-Nederland waar men naast zwemmen ook heerlijk kan wandelen en joggen. Het gebied wordt beheerd door het Recreatieschap Utrechtse Heuvelrug, Vallei en Kromme Rijngebied en vormt met nog een aantal andere recreatieschappen de organisatie Recreatie Midden-Nederland.

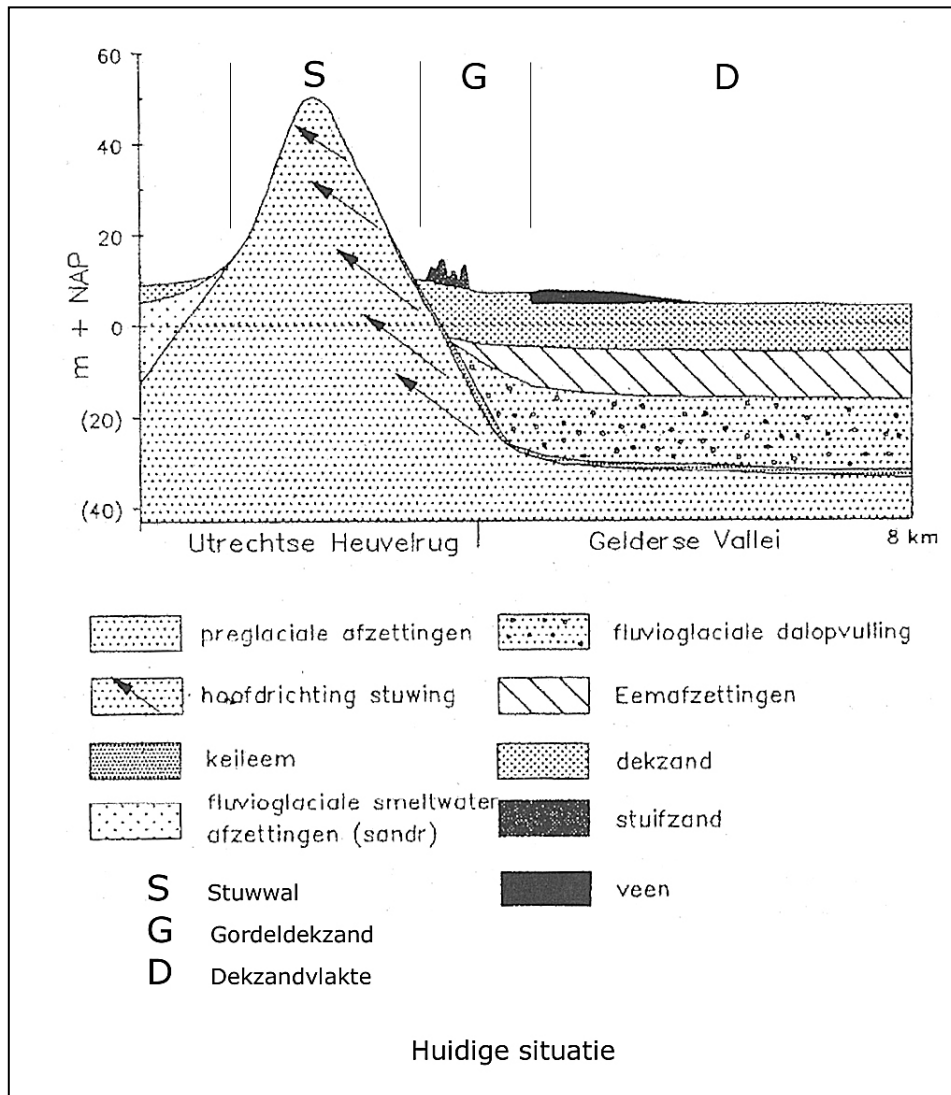
Geologie

Voor het ontstaan van dit vennetje moeten we ver terug in de geologische geschiedenis. De Utrechtse Heuvelrug en de Gelderse Vallei zijn ontstaan in de voorlaatste ijstijd, het Saalien². In het laatste gedeelte van deze ijstijd breidde het landijs vanuit Scandinavië zich zo ver naar het zuiden uit dat Nederland gedeeltelijk met een enorm dik pak ijs bedekt raakte, tot ongeveer de lijn Haarlem-Nijmegen. Het voorste gedeelte van deze ijsbedekking, het zogenaamde ijsfront, was geen mooie rechte maar enigszins rafelige lijn. Op een gegeven moment drong een grote ijslob van circa 100 tot 200 meter dik een wat lager gelegen gebied in en schuurde een diep dal uit. Dit dal zouden we later de Gelderse Vallei noemen³. Door het gewicht van de ijsmassa brak de halfbevroren ondergrond in stukken uiteen en deze grote, half bevroren brokken zand werden omhoog geperst tot een hoogte van circa 100 meter. De ijslob werd hierbij geholpen door kleilagen in de ondergrond die als gevolg van de hoge druk plastisch waren geworden (denk aan boetseerklei). Omstreeks 130.000 jaar geleden begon de temperatuur weer te stijgen en verdween het ijs uit ons land met achterlating van veel stenen, puin en zand, waarmee de Gelderse Vallei grotendeels werd opgevuld.

---

² Ijstijd die plaatsvond tussen 200.000 en 130.000 jaar geleden en die is genoemd naar een zijriviertje van de Elbe in Duitsland: de Saale.

³ Voor het eerst wordt er gesproken over de Gelderse Vallei in 1792 in een rapport van de Directeur-generaal der Fortificatiën aan de Raad van State. In dit rapport wordt de term "Gelderse Valleije" gebruikt voor het gebied tussen de Grebbe aan de Rijn en Spakenburg aan de Zuiderzee.

Geologische situatie Utrechtse Heuvelrug en Gelderse Vallei.

Na een korte relatief warme periode het zogenoemde Eemien⁴, volgde een nieuwe ijstijd het Weichselien⁵.

Deze keer bereikte het landijs ons land niet maar heerste hier afwisselend een pool- of toendraklimaat terwijl de huidige Noordzee droog gevallen was.

Door voornamelijk westelijke winden werd de oppervlakte van de Gelderse Vallei bedekt met een dikke zandlaag. We noemen deze zandlaag dan ook dekzand en is dus de zandbodem waarop de inwoners van de Gelderse Vallei leven.

Het dekzand is niet in één keer afgezet maar gedurende verschillende perioden. In de laatste koude periode van het Weichselien, waarin de vegetatie zich grotendeels kon handhaven, werd opnieuw zand afgezet maar dit zand kwam niet ver de Gelderse Vallei in omdat het werd gesmoord in vegetatie.

De uiterste grens van deze laatste afzetting manifesteert zich nu als een steile rand aan zowel de west- als oostkant van de Heuvelrug.

De zone die als een gordel om de stuwwal de Utrechtse Heuvelrug ligt noemt men het gordeldekzandgebied en het gehele gebied na de steilrand, dus eigenlijk de gehele Gelderse Vallei, noemt men de dekzandvlakte.

Door ontbossing en overbeweiding van de flanken van de Utrechtse Heuvelrug ontstonden in de Middeleeuwen in het gordeldekzandgebied grote zandverstuivingen waardoor er heuvels en dalen ontstonden.

Omdat het grondwater hoog stond in die tijd, ontstonden in de diepere dalen, de zogenaamde uitblazingslaagten, vennetjes zoals het Henschootmeer, de Leersumse plassen, het Treekermeertje en het Pluismeer waarin zich een moeras kon vormen en waar later veen ontstond.

---

⁴ Deze relatief warme periode vond plaats tussen 130.000 en 110.000 jaar geleden en is genoemd naar de rivier de Eem in ons land. Een dergelijke warme periode tussen twee ijstijden noemt men een interglaciaal.

⁵ Deze ijstijd vond plaats tussen 110.000 en 11.500 jaar geleden en is genoemd naar de Poolse rivier de Wisla, die in het Duits de Weichsel wordt genoemd.

Het Henschotermeer

De omvang van het Henschotermeer werd in de Middeleeuwen geschat op circa twee hectaren. Het omliggende gebied bestond uit heide en stuifzand.

Tijdens harde wind kwam de weg van Woudenberg naar Zeist telkens weer onder het zand te liggen.

Om dit stuiven een halt toe te roepen liet de familie De Beaufort het stuifzandgebied bedekken met heideplaggen afkomstig van de Leusderheide. Zij kon dit doen omdat ze dit gebied van ruim 40 ha tegen het eind van de 19de eeuw gekocht had voor 25 cent de roe⁶ van de familie Van de Lagemaat. Deze had geld nodig voor de herbouw van de afgebrande boerderij De Heijgraeff in 1885⁷.

De bosbaas van het landgoed Den Treek, Willem van Kolfschoten⁸ (1899-1975), vertelde aan de toenmalige beheerder Peter Strijland eens het volgende. De vader van Willem had in 1898 het heide- en stuifzandgebied beplant met grove den maar dat weerhield de boeren uit de omgeving niet om er af en toe toch nog een vracht wit zand te halen voor 25 cent.

Voor de verbetering van de Grebbelinie in de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog werd rond het meertje veel hout gekapt voor de versteviging van de loopgraven en zand afgegraven voor het vullen van zandzakken voor de stellingen, waardoor het meertje steeds groter werd. Na de Tweede Wereldoorlog werd er nog veel uitgegraven voor onder andere wegenbouw.

De Duitsers hebben aan de noordzijde een strook bomen gekapt als onderdeel van het schijnvliegveld op het landgoed Den Treek. Na de oorlog werd deze strook ingeplant met Corsicaanse den.

---

⁶ Oude oppervlakte eenheid van voor 1820. In 1820 werd namelijk het metrieke stelsel ingevoerd. Eén Rijnlandse roe, die in onze omgeving veel gebruikt werd, was ongeveer 14 vierkante meter, maar hierop waren lokaal vele uitzonderingen.

⁷ Mededeling van Bertus van de Lagemaat van camping de Heijgraeff.

⁸ Verschillende generaties Van Kolfschoten waren bosbaas op het landgoed Den Treek en woonden Zeisterweg 69. Het huis werd dit jaar afgebroken om plaats te maken voor nieuwbouw van zorgcentrum de Heijgraeff.

De elf kinderen van J.B. de Beaufort, oud-burgemeester van Woudenberg aan het Henschotermeer in 1948, waar zij elf eiken plantten.

Oud-burgemeester van Woudenberg J.B. de Beaufort (1847-1924) had elf kinderen. Als herdenking aan de bevrijding in 1945 en om symbolisch een steentje bij te dragen aan de wederopbouw van ons land plantten zij in 1948 aan het Henschotermeer elf eiken, voor elke provincie één. Deze eiken werden omringd door hakhout om ze enigszins te beschermen tegen het stuifzand. Zij staan er nog steeds, aan de noordkant van het Henschotermeer. (Zie foto op blz. 3).

Het Henschotermeer op 23 juni 1948.

Recreatie

In de jaren 60 van de vorige eeuw begon het toerisme op gang te komen en een aantal Woudenbergse boeren haakten daarop in door hun weilanden geschikt te maken om er te kunnen kamperen. Veel bezoekers gingen zwemmen in het Henschotermeer. Omdat er geen hygiënische voorzieningen waren voor het steeds grotere aantal bezoekers, besloot de provincie Utrecht in 1969 het Henschotermeer te vergroten en er toiletgebouwen te plaatsen voor maximaal 10.000 bezoekers per dag. Het totale recreatiegebied inclusief het meer beslaat nu een oppervlakte van 70 hectaren waarvan circa dertien hectaren uit water bestaat. Ook werden een aantal grote parkeerplaatsen aangelegd. In 1973 werd het recreatiegebied Henschotermeer in bedrijf gesteld. In de loop der jaren werden de voorzieningen verder uitgebreid en een aantal speeltoestellen voor de jeugd geplaatst.

Clubgebouw en toegangskantoor

Bij een aantal Woudenbergse langlaufers, die elkaar elk jaar ontmoetten in Niederfelt in Oostenrijk, ontstond langzaam het idee om gezamenlijke activiteiten te ontplooiën om hun sport vaker te kunnen uitoefenen tegen zo laag mogelijke kosten.

Het initiatief hiervoor werd genomen door Jan Kramer, die bijvoorbeeld 's winters reizen organiseerde naar Sauerland in Duitsland. Men vertrok dan vanaf Hotel Restaurant "De Poort" met bussen van de firma Van Vlastuin naar de sneeuw.

Als er op zondag werd geoefend bij het Henschotermeer, ging men daarna vaak nog iets drinken in De Poort. Maar omdat zelf een fles uit de kast pakken nu eenmaal stukken goedkoper is dan iets drinken in een uitspanning, werd enige jaren later op zondag gebruik gemaakt van de kantine van de ponyclub op boerderij De Haar van Gert van Ee. Daar verzorgde men zelf de drankjes en had men het gevoel onder elkaar te zijn. Dit was mogelijk omdat de ponyclub op zondag geen gebruik maakte van de kantine.

Na deze periode heeft men nog een tijd in het gebouw op het eiland in het Henschotermeer gebivakkeerd, maar deze ruimte was nogal klein en men kreeg steeds meer behoefte aan een onderkomen.

Een dieplader van Roseboom uit Ede is in de Voorstraat te Woudenberg op weg met het noodlokaal naar de nieuwe locatie bij het Henschotermeer.

De kans hierop ontstond toen men er lucht van kreeg dat er bij een lagerschool in Renswoude een noodlokaal te koop stond. Onder leiding van Jan Kramer werden onderhandelingen gevoerd met het schoolbestuur, het Recreatieschap Midden-Nederland⁹ en rentmeesterkantoor het Schoutenhuis voor het plaatsen van het lokaal bij het Henschotermeer.

Deze plaats was uitgekozen omdat men op nat zand ook kan langlaufen en op het strand ruimte was om te werken aan de conditie voor het winterseizoen en na afloop gezellig met elkaar wat kon drinken. Om het gebouw een juridische status te geven werd in 1986 de Langlaufvereniging opgericht en de aankoop werd gefinancierd door de verkoop van aandelen van 100 gulden aan de leden.

---

⁹ Heette in die tijd nog Recreatieschap Utrechtse Heuvelrug, Vallei-en Kromme Rijngebied.

Vrijwilligers nemen koffiepauze in het noodlokaal dat opnieuw wordt opgebouwd en ingericht bij het Henschotermeer.

Op een grote dieplader werd het noodlokaal naar parkeerplaats 4 vervoerd, waar men de ruimte had om de school aan te passen aan zijn nieuwe functie.

Na de verbouwing werd het houten gebouw in 1986 door aannemer Hendrikse op de fundering geplaatst bij de ingang van het Henschotermeer.

Deze fundering werd gemetseld in opdracht van het Recreatieschap. De officiële opening werd, geheel in stijl in langlauffenue en op ski's, verricht door burgemeester Harrewijn.

Het houten clubgebouw van de Langlaufvereniging bij de ingang van het Henschotermeer. Aan de andere kant bevinden zich kantoorruimten van het Recreatieschap. (foto: W. de Greef, december 2008)

Het gebouw doet sindsdien dienst als ontmoetingsruimte voor leden van de langlaufclub en is de uitvalsbasis voor vele activiteiten zoals skiles geven aan pupillen van de Heijgraeff of aan schoolkinderen enz. Naast deze ontmoetingsruimte zijn er ook enkele kantoorruimtes aangebouwd voor de beheerder van het Henschotermeer. Onder het gebouw bevindt zich een ruime kelder voor opslag van materiaal voor zowel de beheerder als de langlaufclub. Het onderhoud is zo geregeld dat het Recreatieschap het materiaal betaalt en de leden van de Langlaufvereniging de mankracht leveren. Er zijn vage plannen om, als het contract in 2011 afloopt, op deze plaats in de toekomst een restaurant te bouwen.

Beheer

Het beheer van het Henschotermeer bestaat onder andere uit het handhaven van het waterpeil op 1.50 meter en het bewaken van de waterkwaliteit, die van nature erg goed is omdat het water voornamelijk bestaat uit kwel/grondwater.

Op grond van het gemiddelde grondwaterpeil in de jaren 60 van de vorige eeuw en de gemiddelde neerslag in deze omgeving heeft men ook een overloop gebouwd. Deze overloop loopt vanaf het meer, onder de grond naar de waterloop "de Heijgraeff". Daar mondt zij in uit achter camping 't Boerenerf.

De aanleiding om maatregelen te nemen het regenwater beter te kunnen afvoeren waren de uiterst natte jaren 1965/1966. Zelfs de weg naar Maarsbergen stond toen onder water. Aan de Trekerweg (tegenover Aart Jansen) op parkeerterrein 3 bij de Treekerpunt waren jongelui zelfs aan het kanoën en de vlakbij gelegen kuil was geheel met water gevuld.

Ironisch genoeg neemt men tegenwoordig tegenovergestelde maatregelen om het water zoveel mogelijk vast te houden op de Utrechtse Heuvelrug om verdroging tegen te gaan.

Als het waterpeil te laag is kan men dit met behulp van pompen weer op peil brengen.

De provincie Utrecht is verantwoordelijk voor de waterkwaliteit en laat elke twee weken een uitgebreide meting uitvoeren. De lokale beheerder voert tijdens het seizoen elke dag een meting uit om onder andere de pH¹⁰ waarde te controleren.

Elke tien jaar wordt de sliblaag op de bodem van het meer weggezogen. Tijdens het badseizoen wordt elke dag het achtergelaten vuil opgeruimd door een schoonmaakploeg. Er zijn overal afvalbakken geplaatst die in verbinding staan met ondergrondse containers zodat bezoekers hun afval altijd kwijt kunnen. Deze containers worden periodiek geleegd.

---

¹⁰ pH ook wel zuurgraad genoemd. De p staat voor het Duitse woord Potenz, dat kracht betekent en H staat voor waterstofion (H⁺). Samen vormen ze het symbool voor de negatieve logaritme van de waterstof ionenconcentratie van een waterige oplossing. pH 7 = neutraal, de pH's met een getal hoger dan 7 zijn basisch en lager dan 7 zijn zuur. Enkele voorbeelden: de pH van zeepsop is 10.5; van regenwater 5.6 en van zwavelzuur 1.

Badseizoen

***Badgasten aan het Henschotermeer begin jaren 70 van de vorige eeuw.
(foto: Boekhandel K.C. van Lunteren, Voorstraat 22, Woudenberg)***

Het badseizoen begint 1 april en eindigt op 1 oktober. Het aantal bezoekers schommelt, afhankelijk van het weer, tussen de 200.000 en 300.000 per jaar. In het slechte zomerseizoen van 2007 kwamen er 'slechts' 100.000 bezoekers. Tijdens het seizoen is er toezicht op de naleving van de reglementen en sinds 2007 zijn er maximaal drie life-guards aanwezig, afhankelijk van de drukte.

Het Henschotermeer is echter altijd vrij toegankelijk van zonsopgang tot zonsondergang maar zonder honden want die zijn niet toegestaan. Dit jaar zijn er nieuwe parkeertarieven ingevoerd. Buiten het badseizoen geldt een gereduceerd tarief.

En nu maar hopen dat we in de toekomst zonnige zomers krijgen zodat we veelvuldig van dit prachtige recreatiemeer gebruik kunnen maken.

Wim Schipper

Met dank aan Peter Strijland, John Houtveen en Bram Scheurs.

3. Verslag uitstapje naar 's-Hertogenbosch

Op 11 september jl. werd het jaarlijkse uitstapje voor donateurs gehouden. Het was een dag met een gouden randje. Onder stralende weersomstandigheden werd de reis om half negen vanaf de Oudheidkamer aanvaard. Omdat zich meer dan het maximum aantal van 70 personen hadden opgegeven reed er nog een personenauto, bestuurd door Gert Wolfswinkel, achter de bus aan. Voorzitter Piet de Kruif heette de aanwezigen in de bus van harte welkom en wenste iedereen een geslaagde dag toe. Met een goed uur was het gezelschap in 's-Hertogenbosch aangekomen, waar iedereen voorzien werd van een uitgebreid lunchpakket. Daarna ging het richting Parade waar men zich tegoed deed aan een kopje koffie of thee met een Boschse bol met goede kwaliteit slagroom en bittere chocolade.

Als tweede activiteit stond een bezoek aan de kathedraal St. Jan op het programma. Onder leiding van drie gidsen kregen de groepen uitgebreide informatie over de bouwhistorie, restauratieperikelen en kerkhistorie. Er was veel te zien, te horen en te leren. Het indrukwekkende orgel van Floris Hocque, Hans Goltfuss en Germer von Hagenbeer, waaraan 20 jaar is gebouwd, werd helaas niet bespeeld.

Om twaalf uur ging iedereen op eigen gelegenheid het ontvangen lunchpakket opeten. De vrije tijd die in het programma was ingebouwd werd door de één benut om een museum te bezoeken of de toren van de St. Jan te beklimmen; de ander nestelde zich op één van de gezellige en zonnovergotene terrasjes of in de schaduw.

Rond drie uur verzamelde het gezelschap zich op twee verschillende opstapplaatsen om een historische rondvaart te maken over de Binnendieze. Een prachtige gelegenheid om het onderaardse van 's-Hertogenbosch te bekijken en al varende op boeiende wijze verslag te ontvangen van het meest belangrijkste historische wapenfeit, namelijk de verovering van de moerasdraak 's-Hertogenbosch in 1629 door Frederik Hendrik, de jongere broer van prins Maurits en zoon van de Vader des Vaderlands Willem van Oranje.

Tegen vijf uur werd de terugreis weer aanvaard en koers gezet naar restaurant 'De Dennen' in Renswoude. Daar werd een uitstekend viergangen menu genuttigd met diverse keuzes in soep en vis of vlees.

Inmiddels hadden de oud-voorzitters Moesbergen en Van Ekris met hun echtgenotes, die de reis niet hadden meegemaakt, zich bij het gezelschap gevoegd.

Om kwart over negen werd de aftocht geblazen en kon worden terugzien op een zeer geslaagde dag.

Een deel van het exterieur van de imposante kathedraal St. Jan in 's-Hertogenbosch.

4. Verslag historische avond met Kees van Lambalgen

De stoelen voor de historische avond in gebouw Eben Haëzer waren op 19 november jl. om kwart voor acht al tot de laatste plaats bezet zodat voor aanvang van het programma nog een groot aantal moest worden bijgeplaatst.

Voorzitter Piet de Kruij vroeg voorafgaande aan de opening aan de aanwezigen of zij personen herkenden die op vier oude afbeeldingen stonden. Deze foto's werden op het scherm getoond.

Aan geïnteresseerden werden afdrucken meegegeven en gevraagd om de bijgaande lijst in te vullen, voor zover men personen herkende.

Hierna startte Kees van Lambalgen zijn presentatie.

Hij leidde zijn lezing in met een aantal oude topografische kaarten en satellietfoto's die over elkaar gelegd aanschouwelijk maakten waar oude stroomgebieden hebben gelegen.

Op de plekken waar de dekzandruggen lagen zijn de eerste wegen dwars door het moeras en de bebouwing in de 13^e en 14^e eeuw ontstaan.

Kaart van Woudenberg (zonder Geerestein) uit 1717.

Dekzandruggen ter hoogte van de Pothbrug gaven goede mogelijkheden om over te steken naar de hogere gronden bij de Holevoet. Ook de ligging van het oudste deel van het dorp Woudenberg werd bepaald door de aanwezigheid van hogere zandruggen.

Ekris, Geerestein, Henschoten en de Zeegdijk (Zegheweg) zijn daarvan mooie voorbeelden. Het eerste kasteel ontstond circa 1275 en het tweede in 1410.

Woudenberg is een zogenaamd kasteeldorp. Net als trouwens Scherpenzeel en Renswoude is het dorp ontstaan bij een versterkt huis. Rondom de kerk die in de 14^e eeuw in steen werd opgetrokken was de oorspronkelijke dorpsbebouwing van Woudenberg.

De vele stroomgebieden en dekzandruggen die tot Woudenberg behoorden, strekten zich in het oosten uit tot aan Scherpenzeel en naar het zuiden tot de Monnikenwetering.

Van de 15^e tot de 17^e eeuw zijn nog een aantal kastelen en zogenaamde versterkte huizen gebouwd, te weten Groenewoude, Geerestein, Bruinburg en Lichtenberg.

Tussen 1750 en 1830 werd de kern van Woudenberg uitgebreid in de richting van het bolwerk De Schans (de Uitleg genaamd). De weg naar Scherpenzeel liep daar tot 1830 nog ten zuiden omheen.

Er waren oorspronkelijk twee kernen, het dorp Woudenberg en het gebied ten zuiden van Scherpenzeel genaamd de Holevoet dat tot 1960 bij gemeente Woudenberg behoorde. Met de grenswijziging in 1960 gingen er 734 inwoners van Woudenberg naar Scherpenzeel over.

In 1966 is de bevolking van Woudenberg dus gestegen met een zielental van 374. Het aantal inwoners per 31 december 1966 bedraagt dus 5876, waarvan 2961 mannen en 2915 vrouwen. Het aantal huwelijken bedroeg in 1966: 41.

De gemeente Woudenberg groeit snel. Per 31 december 1959 bedroeg het aantal zielen 4968. Dit aantal werd door de grenswijziging met de gemeente Scherpenzeel per 1 januari 1960 teruggebracht tot 4234. Het verlies aan inwoners is door de groei van de gemeente snel weer ingehaald.

Op 30 juli 1963 werd de 5.000ste inwoner in de gemeente Woudenberg verwelkomd. De op deze datum geboren baby in het gezin R. Hendrikse, Stationsweg 123 was de gelukkige. De baby uit dit gezin — hetwelk inmiddels uit de gemeente is vertrokken — kreeg van het gemeentebestuur een spaarbankboekje met f50,— aangeboden. Verwacht wordt, dat in de loop van dit jaar de gemeente Woudenberg 6000 zielen zal gaan tellen. Met span-

Artikel in de krant "De Holevoet", waarin vermeld wordt dat er 734 personen overgaan van Woudenberg naar Scherpenzeel. Woudenberg verliest dus in één klap een zevende deel van zijn inwoners.

Een derde kern ontwikkelde zich rond het station Woudenberg-Scherpenzeel toen in 1880 de spoorlijn Amersfoort-Kesteren werd aangelegd. Deze kern kende een tiental winkeltjes, bedrijven en horeca.

Door de aanleg van de spoorlijn, en het station Woudenberg-Scherpenzeel ontstond er in feite een buurtschap rond het station, en de Laagerfseweg met winkels, bedrijven en horeca.

Vele oude beeklopen zijn in het landschap nog herkenbaar. In de 19^e eeuw werd ook veelvuldig kanalisatie toegepast, ook in het kader van de Grebbelinie en het deels gegraven Valleikanaal. Daarbij zijn ook oude verdedigingswerken rond de aansluiting van de Lunterse Beek en de oude Broekersloot onder het gedolven zand verdwenen. Er bestaan echter plannen ter reconstructie van deze oude verdedigingswerken inclusief de Spaanse redoute.

Speciale aandacht ging ook uit naar het naastgelegen landgoed Lambalgen met de oude beeklopen en dekzandruggen. Bovendien ging Van Lambalgen in op de ontginningspatronen met betrekking tot Rumelaar, Schothorst, Groot- en Klein Landaas, Egdome, het Vliet, Bruinhorst en het 1^e, 2^e en 3^e Broek.

Zeldzame opname van een uitgebreid loopgravenstelsel in de Grebbelinie bij Lambalgen ten zuiden van Scherpenzeel. Rechts boerderij Lambalgen. Ervoor de Lambalgseweg die naar linksboven loopt en daar het Valleikanaal kruist. Rechts van het midden komt de kronkelige Lunterse Beek in het Valleikanaal uit.

Na de pauze gaf Kees van Lambalgen een interessante uitleg over de werking van de Grebbelinie en de betekenis daarvan als verdedigingswerk. De belangrijkste zijn de Groeperkade, de Lambalgerkeerkade, Roffelaarskade en de Aschatterkade. Met hun plaatselijke verdedigingswerken moesten zij garant staan voor een goede verdediging door middel van een gelijkmatige inundatie.

De laatste drie onderwerpen betroffen de herstelde klompenpaden zoals het Oudenhorsterpad, het Broekerpad en het Dashorsterpad, de bescherming van weidevogels en het algemene landschapsbeheer. Speerpunten hierbij zijn de aard van de beplanting rond boerderijen en het aanleggen van poelen waardoor weer een levendige fauna van padden en vogels ontstaat, zoals de ijsvogel, weide- en roofvogels.

Het boerenerv en de moestuin waren eeuwenlang vooral tot nut van het gezinsbedrijf. Hier aan de Laagerfseweg 43 bij de familie Van Egdome.

Tot slot konden vragen worden gesteld waarvan door diverse aanwezigen dankbaar gebruik werd gemaakt. Men was unaniem van mening dat het een bijzonder geslaagde avond is geweest wat men liet blijken door Kees van Lambalgen met een daverend applaus voor zijn presentatie te bedanken.

5. Afscheid Johan de Kruijff als bestuurslid

Vanwege persoonlijke omstandigheden heeft Johan de Kruijff zijn bestuursfunctie ter beschikking moeten stellen.

Het bestuur is hem veel dank verschuldigd voor alles wat hij in de afgelopen jaren voor Stichting Oud Woudenberg heeft mogen betekenen.

Vooral gedurende de periode van de verhuizing van de Oudheidkamer heeft hij zich op een bijzondere wijze ingezet.

Johan heeft zich altijd sterk gemaakt voor transparantie en toegankelijkheid van oudheidkundige stukken en documenten. Maar ook het fysieke werk schuwde hij nimmer. Dat heeft geresulteerd in een Oudheidkamer die overzichtelijk is en uitnodigend voor het publiek.

Oud Woudenberg heeft dankbaar gebruik mogen maken van zijn organisatietalent en zijn expertise wat oudheden betreft, in het bijzonder als het gaat om Groenewoude.

Het bestuur weet het zeer te waarderen dat Johan zich bereid heeft verklaard om zich voor de toekomst wel als vrijwilliger voor de Stichting te blijven inzetten. Binnen het bestuur zal binnenkort op gepaste wijze afscheid van hem worden genomen als bestuurslid.

Piet de Kruijff, voorzitter

6. Aanpassing donatie

Alles wordt duurder. Ook de stookkosten voor de Oudheidkamer, die in het nieuwe pand aanzienlijk zijn.

Daarom ziet het bestuur zich genoodzaakt de minimum donatie per 1 januari 2009 te verhogen naar € 12,50. Wij vertrouwen erop dat u daarvoor begrip hebt.

Het bestuur van Stichting Oud Woudenberg
en de redactie van dit blad
wensen alle donateurs

Goede Feestdagen

en een

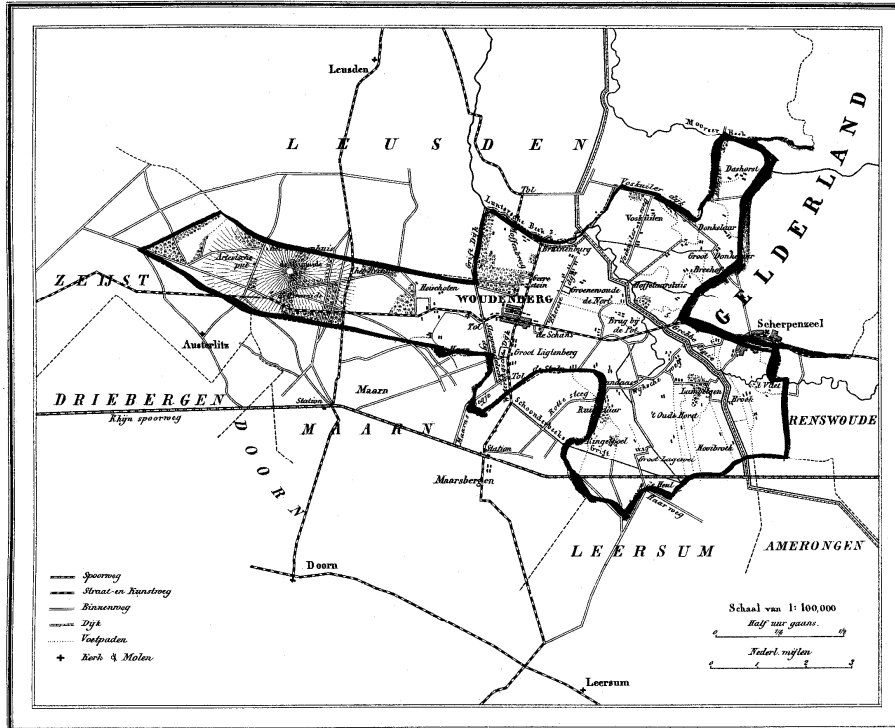
Voorspoedig 2009

Mede dankzij veel enthousiaste vrijwilligers, die we zeer dankbaar zijn, was 2008 een jaar waarin weer veel is gebeurd.

Er is een toenemende belangstelling voor de Oudheidkamer, zowel individuele bezoekers als in groepsverband.

Een hoogtepunt was de verwelkoming van de 750^e donateur terwijl ook de verschijning van De Klapperman "*Geografie van Woudenberg in historisch perspectief*" het vermelden waard is.

Hartelijk dank voor uw bijdrage in het afgelopen jaar.
Ook in 2009 ontvangen wij u graag in onze Oudheidkamer, Schoolstraat 2A. Geopend elke maandagmiddag van 14.00-15.30u, elke tweede vrijdagavond van de maand van 19.00-20.30u en buiten deze tijden om voor groepen op afspraak.

1865

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

310 Buiders. 2050 Inwoners.